

Gheorghe Săulescu, inspector general al școlilor din Moldova (1849-1851)

Maria RADOS*

În prima jumătate a veacului XIX, evoluția instrucției publice din Moldova a fost posibilă și prin implicarea directă și neobosită a personajelor care s-au aflat în fruntea inspecției școlare. Îi amintim pe Gheorghe Asachi, Gheorghe Săulescu, Iosif Patriciu, August Treboniu Laurian, Simion Bărnuțiu, Teodor Veisa, care au înțeles să își dedice energia și abilitățile progresului învățământului public. Dincolo de vizitarea școlilor și observarea activității dascălilor, referendarul și inspectorii care i-au urmat lui Gheorghe Asachi s-au implicat în ridicarea școlilor, redactarea proiectelor de reformă, a regulamentelor și instrucțiilor scolastice, au căutat mijloacele potrivite de a forma dascăli și s-au străduit să încurajeze tinerii să urmeze „cursul învățăturilor”.

Selectați mai ales după notorietatea de care se bucurau în epocă, și mai puțin după anumite criterii clare și transparente, specifice unui corp profesional modern, inspectorii generali și locuitorii acestora au încercat să se ridice la înălțimea așteptărilor exprimate în epocă de autoritățile centrale (Domnie, Epitropia Învățăturilor Publice/Departamentul Cultului și al Instrucției Publice, Adunarea Obștească), de reprezentanți ai Marilor Puteri și de societate (elite politice și intelectuale, părinți, presă etc.). Însă contextul politic tensionat, determinat de conflictele militare ruso-turce și schimbările produse la nivelul administrației, precum și ritmul lent al dezvoltării economice au îngreunat considerabil misiunea asumată de aceștia.

Rolul lui Gheorghe Săulescu în crearea fundamentelor, în așezarea domeniului învățăturilor moldave nu a făcut obiectul unei cercetări aprofundate. Cu excepția lui N. C. Enescu, care, apropiindu-se de unele surse inedite și editate ale veacului XIX¹, a surprins, acum jumătate de veac, viața și opera lui Gheorghe

---

* Doctor în istorie, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș; radosm74@yahoo.com.

¹ Alături de generoasele file de arhivă și periodicele consultate (mai ales „Albina românească”), Enescu a avut drept repere opul de căpătâi al lui V. A. Urechia, *Istoria Școalelor* și volumul VII din *Uricariul* lui Th. Codrescu. Trebuie să menționăm, însă, că la Urechia găsim informații relevante mai ales pentru perioada în care Săulescu era membru al Comitetului Academic și inspector al școlilor începătoare, nu și pentru vremea în care s-a aflat în fruntea

Săulescu, literatura de specialitate rămâne săracă. Întâlnim, cel mai adesea, trimiteri lapidare privind îndeosebi preocupările sale literare, istorice sau publicistice, contribuția la redactarea cărților școlare, teoriile pedagogice sau polemicile purtate cu gruparea din jurul lui C. Negruzzi și Ion Heliade-Rădulescu, referitor la gramatica românească și latinizarea limbii române². Exegeții care au cercetat istoria învățământului românesc nu au stăruit îndeajuns asupra rolului jucat de Gheorghe Săulescu în organizarea și supravegherea învățăturilor, în calitate de membru al Comitetului Academic, de inspector al Școlii Normale de la Trei Ierarhi, respectiv al Institutului Vasilian, dar mai ales ca inspector general al școlilor din Moldova (1849-1851). Mai mult, explorarea acestor dimensiuni este adesea contaminată cu informații eronate, preluate fără analiza critică a sursei³.

Interesul nostru mai larg privind inspecția școlară din Moldova primei jumătăți a veacului XIX ne îndeamnă a insista mai cu seamă asupra activității lui Săulescu în calitate de „inspector al școalelor primare și secundare”. Postul a fost ocupat în septembrie 1849 prin ofisul cu nr. 2557, emis de către Departamentul Culturii și al Instrucției Publice⁴. Nu putem trece însă cu vederea contextul și evenimentele care au contribuit la formarea sa până la numirea în această funcție. Cu atât mai mult interesează perioada în care a deținut și calitatea de inspector al Școlii Normale, despre care nu avem niciun fel de informații în literatura de specialitate.

Gheorghe Săulescu și-a început cariera de dascăl în anul 1826, când figura în postul de învățător la școala începătoare de la Trei Ierarhi, ajutându-l totodată pe mitropolitul Veniamin Costachi⁵ la organizarea Seminarului de la Socola.

școlilor din Moldova. O sursă valoroasă pentru recuperarea activității lui Săulescu, mai ales prin manuscrisele inedite cercetate, o reprezintă și studiul lui Constantin I. Andreescu, *Istoricul Liceului Național din Iași (1835-1935)*, în *De la Academia Mihăileană la Liceul Național, 100 de ani, 1835-1935*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Brawo”, 1943, p. 3-266.

² Vezi Dim. R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor. Secolul al XIX-a*, ediția I-a, București, Editura Lito-Tipografie „Populară”, 1897, p. 169; Ilie Popescu Teiușan, *Pedagogi și oameni de școală din România. Mic dicționar*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 145; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei RSR, 1979, p. 766-767; G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1986, p. 264-265.

³ Din nefericire, preluând o informație neverificată de la N. A. Bogdan, care, la rândul său, nu oferă nicio dovadă în privința surselor sale, N. C. Enescu susținea că, în anul 1855, Gheorghe Săulescu l-ar fi însoțit pe Costache Negri la Viena, cu ocazia conferinței diplomatice derulată pe fondul războiului ruso-turc. Eroarea este perpetuată și în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. Săulescu este confundat cu A. T. Laurian, inspectorul general al școlilor la vremea respectivă (N. C. Enescu, *Gheorghe Săulescu, Dimitrie Pop, Anton Velini*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 20; N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 476, și *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, p. 766).

⁴ AN-Iași, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Moldova, 1804-1862 [în continuare, MCIP Moldova], dosar 15/1848, „Corespondența cu inspectorul școalelor în felurite pricini”, f. 19.

⁵ Săulescu era din același sat, Roșiești, ținutul Fălciului, ca și mitropolitul Veniamin. De altfel, a fost sprijinit de acesta pentru a-și desăvârși studiile la Chios (1819-1821), după absolvirea gimnaziului la Academia Domnească de la Iași (N. C. Enescu, *op. cit.*, p. 13-14; Constantin

După revenirea lui Gheorghe Asachi de la Viena și numirea sa în funcția de referendar al învățăturilor publice, Săulescu s-a numărat printre cei patru profesori publici instalați de Epitropie la Gimnazia Vasiliană, ce avea să funcționeze în casele mănăstirii Trei Ierarhi. Potrivit mărturisirii sale, la 23 ianuarie 1828 deschidea „un clas elementar după metoda lui Lancaster”, iar din 23 martie devenea profesor de filosofie la „întâiul clas al normei”⁶. În contractul redactat la instalarea sa (1 mai 1828), pe lângă leafa de 3.000 de lei pe an⁷, locuință în școală, lemne și lumânări, urma să fie recompensat separat pentru alcătuirea unei gramatici în limba română și a cărților necesare pentru „paradosirea” disciplinelor⁸.

În același timp, începe a exersa tehnica jurnalistică odată cu apariția la Iași a „Albinei românești” (iunie 1829), fiind membru activ în redacția acestui periodic, pe care a și condus-o, de altfel, atunci când Asachi se afla în deplasare la București și Petersburg⁹.

Alături de ceilalți profesori publici din Gimnazia Vasiliană, în anul 1832, Săulescu a răspuns pozitiv la inițiativa referendarului, care dorea să organizeze un curs de pedagogie pentru formarea viitorilor profesori din școlile ținutale. S-a implicat cu multă seriozitate, inițiindu-i pe candidații la „profesură” în predarea disciplinelor pe care el le stăpânea¹⁰. Și tot pentru a veni în ajutorul profesorilor de la aceste școli, a publicat primul abecedar, care a văzut lumina tiparului la tipografia Albinei¹¹. Experiența dobândită în acest timp, contribuția adusă la organizarea învățăturilor publice, precum și bunele rezultate obținute de școlarii săi la examene, i-au adus și prima recompensă: la 23 decembrie 1832, era desemnat

---

Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași. Urmată de o serie de documente, de facsimile și de portrete privitoare la istoria națională și bisericească a românilor*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1888, p. LXVI).

⁶ Anunțul numirii lui Săulescu ca profesor la Gimnazia Vasiliană s-a produs încă de pe 5 ianuarie 1828, când Epitropia înștiința părinții că, în 23 ianuarie, se va deschide clasa elementară a profesorului Gheorghe Săulescu. Informația apare pe primele pagini din *Gramatica* publicată de Săulescu. Vezi Gheorghe Săulescu, *Gramatică românească seau observații gramaticești asupra limbei românești pentru scoalele normale și gimnaziale*, Iași, Tipografia Mitropoliei, 1833, p. (*)-3.

⁷ Ulterior, leafa lui Săulescu va crește. Potrivit *Samei școlilor*, de la 1 ianuarie 1832 la 1 iulie 1833, Gh. Săulescu și V. Fabian au primit 1.800 de lei pe trei luni (triminie), în timp ce referendarul Asachi primea doar 1.500 de lei (*Analele parlamentare ale României*, tomul IV, partea a II-a, București, Imprimeria Statului, 1892, p. 395).

⁸ *Relație istorică asupra șoarelor naționale în Moldova de la a lor restatornicire, 1828-1838 și Expoziția stărei învățăturilor publice de la a lor restatornicire până la anul 1843 și un proiect pentru a lor reformă*, publicate în Gheorghe Asachi, *Opere*, II, ediție critică și prefață de N. A. Ursu, București, Editura Minerva, 1981, p. 472 și 486; Th. Codrescu, *Uricariul*, volumul VII, Iași, Tipografia Buciumul Român, 1886, p. 171-173.

⁹ V. A. Urechia, *Istoria Școalelor de la 1860-1864 cu o scurtă introducere cuprinzând note din istoria culturii naționale anterioare secolului al XIX-lea și cu numeroase facsimile de documente, semnături, autografe etc.*, volumul I, București, Imprimeria Statului, 1892, p. 128.

¹⁰ *Ibidem*, p. 200; AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 17/1832, f. 13.

¹¹ Informația apare în *Statistica învățăturilor publice în Moldova*, publicată de referendarul Asachi. Rubrica *Eșii*, în „Albina românească”, nr. 14, din 18 februarie 1832. Prețul unui exemplar era de 5 lei. Vezi și *Înștiințare literară*, în „Albina românească”, nr. 60, 31 iulie 1832, p. 240.

membreu al Comitetului Academic, o poziție prestigioasă la vremea aceea¹². Alături de referendarul Gh. Asachi, de profesorii Christian Flechtenmacher, Vasile Fabian și iconomul Ion Constantin¹³, a lucrat la revizuirea regulamentului școlastic¹⁴, susținând constant cauza învățăturilor în „limba națională”¹⁵.

În timpul acesta, a definitivat și *Gramatică românească seu observații gramaticești asupra limbei românești pentru scoalele normale și gimnaziale*, apărută în 1833, la Tipografia Mitropoliei, asupra căreia a revenit cu o variantă prescurtată (1834)¹⁶, după dezbaterile contradictorii purtate cu Asachi în ședințele Comitetului Academic¹⁷.

Potrivit noii curricule stabilite prin regulamentul școlastic din 1835, în condițiile în care Gimnazia Vasiliană a trecut la Academie, paharnicul Săulescu¹⁸ urma să predea filosofie la clasa I de umanoare (de la gimnaziu)¹⁹. Schimbările petrecute în organizarea școlilor publice i-au adus și numirea ca inspector al școlilor începătoare²⁰. Pentru a preîntâmpina unele neînțelegeri, facem precizarea că în sistemul școlar din Moldova, ca și în acela din Țara Românească, nu exista rigoare în privința denumirilor ce vizează instituții sau funcții²¹. Nici cazul lui Săulescu nu face excepție. În afară de titulatura prevăzută de regulament, și anume de *inspector al școalelor începătoare*²², în corespondența instituțională le vom întâlni și pe cele de *inspector al școalelor normale*²³, ori de *inspector al*

¹² Din înștiințarea publicată de Epitropie la 23 septembrie 1837, reiese că Săulescu a îndeplinit, la un moment dat, și calitatea de secretar al Comitetului Academic. Vezi „Albina românească”, nr. 75, 23 septembrie 1837, *Suplement*, p. 315; AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 19/1837, „Chemările (convocările) personalului atârnat de Epitropia Școalelor”, f. 1.

¹³ Își păstrează această calitate și în anii următori (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 17/1832, f. 24, 45, și dosar 15/1833, „Abonamentele la gazetele moldovenești”, f. 1).

¹⁴ *Ibidem*, dosar 17/1832, f. 23.

¹⁵ Este binecunoscut conflictul deschis al lui Săulescu cu călugării greci de la Trei Ierarhi, care nu acceptau ca liturghia să fie ținută în limba română. A fost nevoie de intervenția lui Asachi și a mitropolitului Veniamin pentru ca, în final, Kisseleff să dea câștig de cauză epitropilor școlii naționale. Conflictul a reizbucnit în anul 1842, când Gheorghe Săulescu, pe atunci inspector al Institutului Vasilian, înștiința Epitropia (raportul cu nr. 15/15 noiembrie 1842) de redeschiderea conflictului după numirea noului egumen (V. A. Urechia, *op. cit.*, volumul I, p. 216; AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 16/1836, „Cele privitoare la Institutul Vasilian”, f. 58).

¹⁶ V. A. Urechia, *op. cit.*, volumul I, p. 273.

¹⁷ Opinia lui Asachi despre gramatica lui Săulescu o întâlnim în raportul înaintat Epitropiei la 15 mai 1833 (*ibidem*, volumul I, p. 251).

¹⁸ În 8 noiembrie 1835 fusese ridicat la rangul de paharnic (N. C. Enescu, *op. cit.*, p. 17).

¹⁹ În anul școlar 1837-1838, conform programei publicate de Epitropie, era încadrat ca profesor de filologie și istorie (V. A. Urechia, *op. cit.*, volumul IV, București, Imprimeria Statului, 1901, p. 416; „Albina românească”, nr. 75, 23 septembrie 1837, *Suplement*, p. 315).

²⁰ Primele documente semnate de Gheorghe Săulescu în calitate de inspector al școlilor normale datează din perioada examenului public de iarnă (anul școlar 1835-1836), când transmitea Epitropiei catalogul școlărilor ce învățau la clasele lancastrice și normale, din mănăstirea Trei Ierarhi (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 16/1836, f. 65).

²¹ Bunăoară, Comitetul Academic mai este denumit Sfatul Academic, iar Sfatul Școlar, înființat în 1851, figurează și cu numele de Consiliul Școlar.

²² AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 16/1836, f. 42.

²³ *Ibidem*, f. 1-13.

*Institutului Vasilian*²⁴, ultima folosită mai ales din toamna anului 1842, dar care înseamnă în esență același lucru.

Inspectorul Săulescu a trebuit să facă față numeroaselor provocări birocratice, pe lângă pregătirea zilnică a cursurilor. Corespondența întreținută cu autoritățile școlare (rectorul Academiei, referendarul Gheorghe Asachi, Epitropia Învățăturilor Publice și Comitetul Academic), dar și cu subordonații lui, creionează dimensiunile multiplelor responsabilități pe care le avea, dar și calitățile care îl îndreptățeau să dețină această funcție²⁵. În pofida agendei încărcate, Săulescu și-a găsit timp pentru a se implica în dezbaterile intense ale momentului, referitoare la chestiunile lingvistice, subiect de care era pasionat. Este de notorietate polemica acută purtată cu Costache Negruzzi și Ion Heliade Rădulescu (redactorul „Curierului românesc”) după ce publicase, în vara anului 1839, articolul *Observații gramaticești asupra limbei românești*²⁶. În spatele pseudonimului (S***), Săulescu reproșase literaților munteni („filologii Țerei Românești mișcați de pradelectia provincialismului lor”) faptul că au încurajat apariția unor „secte literare” cu imaginații exaltate, ca urmare a disputelor cu frații ardeleni. Urmările acestei dezbinări, opina Săulescu, îi afectase și pe junii moldoveni, deși multă vreme oameni de litere din Moldova se menținuseră la distanță de acest război al limbilor²⁷. La scurt timp de la apariția articolului, o primă replică a venit tocmai din partea altui moldovean, Costache Negruzzi. Acesta dezaproba faptul că Gheorghe Săulescu se erijase în „campionul moldovenilor”, fără să îi fi cerut cineva acest lucru, și găsea inacceptabil atacul împotriva lumii literare, care lovea chiar și în compatrioții săi. Negruzzi mergea chiar mai departe, recunoscând că preferă să scrie după regulile gramaticale muntenesti, care i se păreau „mai potrivite pentru timpul limbei, mai românești”²⁸. Dar firea temperată a lui Săulescu l-a determinat să facă un pas înapoi din acest schimb de replici, preferând să trimită un punct de vedere moderat către redacția periodicului ardelean „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, în care își justifică gestul prin dorința de a păstra unitatea „culturii naționale”²⁹.

După acest scurt episod³⁰, Gheorghe Săulescu a ales să își canalizeze atenția spre îndatoririle sale instituționale. Seriozitatea și atitudinea echilibrată i-au fost

²⁴ *Ibidem*, f. 43, 57-58.

²⁵ Sarcina lui Săulescu nu era deloc ușoară nici sub aspect birocratic, ținând cont de faptul că, pentru fiecare instituție cu care colaborea, ținea câte un registru separat de intrări-ieșiri ale actelor școlare.

²⁶ S***, *Observații gramaticești asupra limbei românești*, în „Albina românească”, anul X, nr. 51, 29 iunie 1839, p. 209-212 și nr. 55, 13 iulie 1839, p. 229-230.

²⁷ „Albina românească”, anul X, nr. 51, 29 iunie 1839, p. 209.

²⁸ C. Negruzzi, *Disertație critică*, în „Albina românească”, anul X, nr. 59, 27 iulie 1839, p. 243-245

²⁹ „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, nr. 42, 22 octombrie 1839, p. 337-340.

³⁰ Aceasta nu înseamnă că Gheorghe Săulescu și-a abandonat crezul. În anul 1844, propunea introducerea alfabetului latin, idee respinsă de Sfatul Academic în ședința din 10 iulie. Vezi N. Grigoraș, *Introducerea alfabetului latin în școlile din Moldova. Discuțiile din Consiliul Școlar, 1856-1860*, în „Revista Arhivelor”, anul III, nr. 1, 1960, p. 126-133, aici p. 127.

apreciate de Epitropie, care îl delega să o reprezinte, în calitate de revizor, la școala armeană, înființată la Iași prin hrisov domnesc pe 8 noiembrie 1841³¹. Rolul său era de a face vizite regulate, pentru a inspecta starea „fizică și morală” a școlii și de a evalua pregătirea școlărilor la examenele semestrului de iarnă și de vară³². Problemele de sănătate de care suferea l-au obligat însă, în primăvara anului 1842, să renunțe la cele mai multe dintre responsabilități. Conformându-se indicațiilor doctorului, la 4 mai 1842, el solicita un concediu de trei luni, asigurând Epitropia că terminase de parcurs întreaga materie și că cel care urma să îi țină locul (profesorul Câmpeanu) nu avea altceva de făcut decât să repete conținuturile pentru examen³³. Dar recuperarea lui Săulescu a durat mai mult decât anticipase, motiv pentru care a și renunțat la funcția de inspector al Institutului Vasilian. Nu am întâlnit originalul demisiei sale, dar, analizând cererea adresată Epitropiei, precum și *Samele școlilor publice*, apreciem că acest lucru s-a petrecut în prima parte a anului școlar 1843-1844³⁴.

Interesant este că, deși se pensionase, Gheorghe Săulescu nu s-a putut desprinde de viața școlii. În primăvara anului 1845 era nevoit să revină în activitate, desemnat membru al Sfatului Academic, în ciuda faptului că nu ocupa oficial un post de profesor³⁵. Își relua până și îndatoririle de revizor al școlii armene din Iași, la care se adăugau și responsabilitățile inspectării școlilor din capitală și participării ca delegat la examenele școlilor ținutale³⁶.

³¹ Prevederea apăsă inițial în hrisovul domnesc și era statuată prin *Instrucțiunile* special redactate de Epitropie pentru școala armeană din Iași (articolele 10-11), la 2 iunie 1842 (*Manualul administrativ al Principatului Moldovei cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în parte de la anul 1832 la 1855, inorânduite de o comisie din înaltul ordin al Înălț. Sale Principelui Domnitoriu al Moldovei Grigore A. Ghica VV*, tomul II, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1856, p. 382-385).

³² Săulescu s-a pregătit temeinic pentru primul examen la școala armeană, din 16 august 1842. Relatările din presă vorbesc, între altele, despre faptul că școlarii au răspuns întrebărilor sale într-un mod ce stârnise admirația auditoriului (rubrica *Iașii*, în „Albina românească”, anul XIII, nr. 66, 20 august 1842, p. 261-262; vezi și *ibidem*, nr. 62, 8 august 1842, p. 245).

³³ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 14/1835, f. 91.

³⁴ La 24 decembrie 1843, Săulescu cerea Epitropiei calcularea pensiei și remunerația de profesor pentru lunile octombrie-decembrie 1843. Rezoluția Epitropiei stabilea ca pensia anuală să fie de 4.000 de lei. În bugetul *Casei școlilor*, Teodor Stamati figura, la 1 octombrie 1843, ca inspector, plătit cu 3.000 lei (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 9/1843, „Cu dovezile și actele justificative ale Casei Școalelor pe anul 1843”, f. 467, și dosar 31/1844, „Personalul și lefile Epitropiei Școalelor”, f. 12; *Analele parlamentare ale României*, tomul XIII, partea a II-a, București, 1903, p. 170 și tomul XIV, partea a II-a, București, 1907, p. 288).

³⁵ Este vorba de adresa Epitropiei către Sfatul Academic, din 6 martie 1845 (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 38/1844, „Lucrările Sfatului Academic”, f. 70).

³⁶ N. C. Enescu afirmă că, în mai 1845, Săulescu fusese „numit inspector al pensioanelor din Iași”, citându-l eronat pe V. A. Urechia. În realitate, la o lectură mai atentă a celor scrise de Urechia, coroborată cu legislația școlastică a vremii (care nu prevedea existența acestei funcții!), vedem că informația furnizată făcea, de fapt, trimitere la calitatea de delegat la examenele publice de vară, pe care Săulescu o îndeplinea ca membru al Sfatului Academic. Și pentru că, în mediul școlastic, existau vii dezbateri legate de anarhia din pensioane, Epitropia a decis la acel moment să organizeze trei comisii care să asiste la examenele susținute de elevii acestor școli. Într-una dintre comisii îl descoperim și pe Gheorghe Săulescu, împreună cu profesorul Loisel și revizorul Rozali (rubrica *Iașii*, în „Albina românească”, anul XVII, nr. 28, 8 aprilie 1845, p. 109; N. C. Enescu, *op. cit.*,

Transformările petrecute în viața politică a Moldovei după instalarea noului domn, Grigore Alexandru Ghica, precum și pregătirea unei progresiste legiuri scolastice³⁷, au bulversat, cum era de așteptat, instrucția publică. Desființarea Epitropiei și demisia referendarului Gheorghe Asachi, cu puțin timp înainte de deschiderea anului școlar 1849-1850, reprezintă primele urmări ale noii realități politice din Principat. În aceste condiții, autoritățile școlare centrale s-au văzut nevoite să apeleze din nou la serviciile lui Gheorghe Săulescu, pentru a gestiona situația, cu provocări noi sau mai vechi. La 19 septembrie 1849, cărturarul accepta numirea provizorie ca „inspector al școalelor primare și secundare”, însă doar până la identificarea unei persoane capabile să exercite această funcție³⁸. În primul an, el a lucrat îndeaproape cu șeful Departamentului Cultului și al Instrucției Publice, Petrache Cazimir, renumit pentru determinarea sa și pentru atitudinea intransigentă în chestiuni ce țineau îndeosebi de disciplina școlară. Din acest motiv, colaborarea dintre cei doi a fost una eficientă, atât sub aspectul celerității deciziilor, cât și a viziunii generale asupra măsurilor adoptate.

Din ipostaza de inspector al școlilor, Săulescu a avut de gestionat probleme financiare (de exemplu, verificarea solicitărilor directorilor în privința resurselor materiale necesare școlilor, neplata salariilor profesorilor etc.), administrative (degradarea avansată a spațiilor școlare, lipsa resurselor didactice), dar și situații care priveau direct activitatea școlară³⁹. Acoperirea posturilor cu profesori care să îndeplinească calitățile cerute de regulamentul școlastic, absenteeismul, indisciplina elevilor (dar și a profesorilor!) sau anarhia din școlile particulare sunt câteva exemple⁴⁰ de provocări cărora trebuia să le facă față, în condițiile în care starea sănătății rămânea una precară.

Cu toate acestea, Săulescu nu a abandonat. Experiența din trecut i-a folosit în gestionarea eficientă a volumului mare de documente școlare (rapoarte, reclamații, adrese, solicitări, cataloage etc.), care intrau zilnic în atenția instituției inspecției. Bunăoară, la începutul anului școlar 1848-1849, a propus introducerea unei condiții matricole pentru înscrierea școlarilor, păstrată fie la sediul inspecției școlilor (pentru școlile din capitală), fie la profesori (pentru școlile ținutale). Stabila, în acest sens, rubricile necesare colectării informațiilor cu privire la fiecare elev în parte (vezi tabelul 1).

---

p. 19; V. A. Urechia, *op. cit.*, volumul II, București, Imprimeria Statului, 1892, p. 292; *Analele parlamentare ale României*, tomul XIV, partea a II-a, p. 289).

³⁷ *Așezământ pentru reorganizarea învățăturilor publice în Principatul Moldovei lucratu în anul 1850 de Comisia anume rânduită de prea Înălțatul Domn Grigorie Alexandru Ghica în anul I-ii al Domniei Măriei Sale*, Iași, Tipografia francezo-română, 1851 [în continuare, *Așezământ*].

³⁸ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 15/1848, f. 19.

³⁹ AN-Iași, fond Comitetul Central de Inspecțiune Școlară [în continuare, CCIȘ], dosar 3/1849-1850, f. 8; idem, MCIP Moldova, dosar 15/1845, f. 22, 26-27, 47 și 59.

⁴⁰ Starea sănătății lui Săulescu nu era tocmai bună, lucru pe care îl amintea chiar el la momentul numirii în funcție: „[...] deși puterile mele debilate se opun dorinței de care am fost însuflețit în decursul a 22 ani de la începutul intrării mele în funcția școalelor naționale” (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 15/1848, f. 19; Ilie Popescu Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian. Viața și activitatea sa*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 148-149).

Tabelul 1. Rubrici ale condiției matricole⁴¹

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Numele și prenumele	Vârsta	Numele și prenumele părinților	Religia	Locuința	Data de intrare în școală	Data finalizării studiilor

Pe de altă parte, atitudinea sa echilibrată și dialogul permanent cu dascălii l-au ajutat să găsească soluții adecvate pentru multe din problemele întâmpinate. Întâlnirile colegiale convocate în cancelaria inspecției reprezentau un bun prilej de a dezbate alături de profesori chestiuni de interes, dar și de a împărtăși cu celeritate noutățile din lumea școlastică⁴². Grija pentru păstrarea unei strânse legături cu corpul profesoral se observă și din faptul că redacta personal majoritatea circularilor pe care le transmitea în teritoriu⁴³. O atenție aparte a acordat și organizării examenelor, pornind de la planificare, organizare, până la transmiterea informațiilor în teritoriu și centralizarea rezultatelor⁴⁴.

Îmbunătățirea stării precare a așezămintelor școlastice din capitală, deseori semnalată prin rapoartele inspectorilor de la Academie și școlile începătoare, a fost un deziderat urmărit de Gheorghe Săulescu pe toată perioada mandatului. Deși, potrivit *Așezământului*, gestionarea aspectelor financiare nu intra în atribuțiile inspectorului general, calitatea de membru în Comisia economică a școlilor (cea care superviza devizele de cheltuieli) impunea o colaborare strânsă cu arhitectul școlilor, alături de care a supravegheat adesea lucrările destinate așezămintelor școlastice (ridicarea de noi clădiri, reparații etc.)⁴⁵. Anii petrecuți în funcția de inspector al Institutului Vasilian i-au fost de ajutor și când s-a pus problema amânării deschiderii cursurilor din cauza nefinalizării reparațiilor la școlile din capitală. Abordarea sugerată atunci de el, și anume repararea treptată a școlilor, deși se îndepărta de practica predecesorului său (referendarul Asachi), a permis ca anul școlar să se deschidă conform calendarului⁴⁶.

⁴¹ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 15/1845, f. 59.

⁴² Săulescu se îngrijise ca profesorii să aibă știință de schimbările preconizate prin *Așezământul* din 1851, cerând Departamentului să îi dea manuscrisul original pentru a-l colaționa (AN-Iași, CCIȘ, dosar 10/1851-1852, „Acta Țircularilor inspecției pe anul 1850 și 1851”, f. 8, 19, 30 și 32; dosar 4/1850-1851, „Adresele Departamentului Bisericesc către Comitetul Școlastic”, f. 19; vezi și AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, „Introducerea Sfatului Școlar”, f. 28-29).

⁴³ Remarcând că, adeseori, dascălii uitau să semneze că au primit circularile, Săulescu a găsit o soluție eficientă. La finalul textului transmis prin circulară a trecut denumirea școlilor, adăugând precizarea „și spre știință vor binevoi a subscrie”. În felul acesta, putea să identifice mult mai ușor profesorii care îi ignorau mesajele (AN-Iași, CCIȘ, dosar 10/1851-1852, f. 7 și 20).

⁴⁴ *Ibidem*, f. 3 și 7.

⁴⁵ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 15/1845, f. 5, dosar 16/1836, f. 36; AN-Iași, CCIȘ, dosar 9/1851, „Acta lucrărilor comisiei economice, 1851-1852”, f. 1-6; vezi și *Așezământ*, p. 36.

⁴⁶ Arhitectul școlilor din capitală, M. Hartel, sugerase că, pentru finalizarea reparațiilor începute în vara anului 1849, ar fi fost mai bine ca vacanța să se prelungească cu încă trei luni. Din rezoluția cu nr. 1951 dată pe raportul din 16 septembrie 1849 al lui Săulescu, aflăm că cel din urmă și-a impus punctul de vedere, motiv pentru care anul școlar începea la timp, pe 19 septembrie 1849. În felul acesta, reparațiile la Școala Centrală și la cele din suburbii au început mai târziu, în vara anului 1850 (AN-Iași, CCIȘ, dosar 3/1849-1850, f. 14 și 16-17, dosar 10/1851-1852, f. 1; idem, MCIP Moldova, dosar 15/1845, f. 22).

O chestiune complicată prin implicațiile sale financiare s-a dovedit a fi și cea de la școala armeană. Școala acumulasе numeroase datorii la creditori pe fondul unor deficiențe administrative. Comisia de cercetare, numită pentru a elucidă acest caz, a fost alcătuită din fostul referendar Gheorghe Asachi (delegat din partea Departamentului din Lăuntru), inspectorul general Săulescu (ca reprezentat al Departamentului Cultului și al Instrucțiunii Publice), alături de alți trei membri, aleși din comunitate. Sarcina desemnării celor din urmă i-a revenit inspectorului general, de vreme ce, în trecut, ajunsese să cunoască bine comunitatea armeană. Identificarea și atragerea unor resurse financiare puse la dispoziție de persoane particulare, pentru achitarea creditorilor școlii, nu a fost o misiune ușoară pentru inspectorul general. Și totuși, în iulie 1850, grație eforturilor depuse, a reușit să-i convingă pe unii dintre membrii comunității armenе să contribuie la acoperirea parțială a datoriilor școlii⁴⁷. Șeful Departamentului, Petrache Cazimir, a considerat că Gheorghe Săulescu nu a controlat bine afacerea, motiv pentru care, o lună mai târziu, îi cerea să „pună odată capăt” acestei chestiuni⁴⁸. Și succesorul lui Cazimir, Grigore Cuza, constata, în toamna anului 1850, cu dezamăgire, că situația nu fusese gestionată adecvat, motiv pentru care îi cerea inspectorului general să treacă la alegerea unei noi Eforii⁴⁹.

Și nu era singura nemulțumire manifestată de ministrul Cuza cu privire la activitatea lui Gheorghe Săulescu. Amânarea luării unor măsuri în cazul școlii armenе, nerespectarea termenelor în transmiterea rapoartelor, nerezolvarea unor sarcini trasate cu mult timp înainte – sunt doar câteva din reproșurile pe care i le aducea⁵⁰. Tensiunea acumulată și incompatibilitățile personale l-au determinat pe Gheorghe Săulescu să-și dea demisia la 15 septembrie 1850. Era însă rugat să mai rămână o vreme, până la aflarea unei persoane potrivite funcției⁵¹. Cu toate acestea, Cuza nu și-a schimbat atitudinea față de inspectorul general, după cum reiese din tonul apăsător, adeseori tăios, pe care îl folosea în corespondența instituțională. O dovadă vizibilă a colaborării defectuoase dintre cei doi a fost suplimentarea obligațiilor puse pe umerii lui Gheorghe Săulescu⁵². Ministrul

⁴⁷ AN-Iași, CCIȘ, dosar 3/1849-1850, f. 19.

⁴⁸ Adresele Departamentului către Săulescu, nr. 3912/14 decembrie 1849, nr. 400/30 ianuarie 1850 și nr. 3390/24 august 1850 (*ibidem*, f. 4-5 și 19).

⁴⁹ *Ibidem*, f. 25. Spătarul Grigore Cuza a fost numit șeful Departamentului în septembrie 1850, prin ofisul domnesc cu nr. 57. Petrache Cazimir a murit în 19 septembrie 1850, la vârsta de 28 ani (*Novitale din năuntru*, în „Gazeta de Moldavia”, anul XXII, nr. 69 și 75, 14 septembrie 1850, respectiv 5 octombrie 1850).

⁵⁰ În 14 decembrie 1849, Departamentul îi ceruse lui Săulescu să facă un inventar la cabinetul de fizică, împreună cu profesorii Scarlat Fivegher și Teodor Stamati (acesta din urmă deținea și lista cu efectele cabinetului), urmând a raporta ulterior rezultatele. În octombrie 1850, Grigore Cuza îi atrăgea atenția că nici până la acel moment nu trimisese raportul despre starea cabinetului de fizică (AN-Iași, CCIȘ, dosar 3/1849-1850, f. 3 și 23-25).

⁵¹ Răspunsul cu nr. 3865, din 21 septembrie 1850 (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 14/1836, „Demisiile profesorilor și pedagogilor”, f. 180-181).

⁵² Spre exemplu, în condițiile în care inventarul la cabinetul de fizică nu era finalizat, în 4 octombrie 1850, ministrul i-a cerut să extindă inventarul la toate obiectele din Școala Centrală. La scurt timp, în 27 octombrie, îl însărcina să facă inventar și la Institutul de fete, după numirea noului

părea să ignore faptul că în sarcina inspectorului general și a Sfatului Școlar intrau organizarea examenelor publice, concursurile pentru profesori, verificarea și avizarea listelor cu elevi stipendiști, eliberarea recomandărilor și atestatelor, selectarea și aprobarea manualelor școlare, precum și analiza abaterilor grave ale elevilor și profesorilor. Așadar, nu surprinde faptul că unele chestiuni au fost gestionate cu întârziere, dacă nu chiar defectuos, nemulțumindu-l și mai tare pe ministrul Cuza, care a devenit chiar suspicios în legătură cu oportunitatea și legalitatea deciziilor luate de Săulescu și de Sfatul Școlar⁵³.

Au fost însă și situații în care Săulescu s-a aflat în consonanță cu Grigore Cuza. Intransigența față de profesorii care nu își îndeplineau îndatoririle, sau care absentau în mod repetat, este un asemenea exemplu. Într-o oarecare măsură, putem vorbi de unitate de vederi și în chestiunea școlilor particulare, carerecurgeau la racolarea tinerilor școlari, spre disperarea profesorilor publici. În plus, aceste școli se ghidau după propria curriculumă, în ciuda prevederilor regulamentelor scolastice. Ezitarea autorităților în acest caz a luat sfârșit la 14 noiembrie 1850, după ce profesorul școlii din Tătărași trimisese un raport la Departament, prin care atrăgea atenția asupra numărului tot mai scăzut de elevi care frecventau școala publică. Vinovate de această nefericită situație, spunea profesorul, erau pensioanele particulare, dintre care multe funcționau fără autorizație⁵⁴. Grigore Cuza a reacționat imediat, trimițându-l pe Gheorghe Săulescu să cerceteze școlile private din suburbie și să le închidă pe cele care funcționau ilegal, cu ajutorul comisarului de cvartal⁵⁵.

Dar Săulescu a mers chiar mai departe, având susținerea Sfatului Școlar. El propunea ca directorii pensionatelor să fie obligați a raporta Departamentului cursurile predate în școlile lor și să urmeze aceleași programe ca școlile publice. A sugerat, totodată, ca limba română să devină singura limbă de studiu, inclusiv în școlile private. Argumentul său, nevoia de a asigura o învățătură unitară pentru toți tinerii țării, urma modelul întâlnit în statele occidentale. Se aștepta la un refuz din partea directorilor institutelor private, așa că Săulescu a propus ca autorizarea să fie condiționată de predarea gramaticii, geografiei, istoriei și religiei în limba română⁵⁶. Însă implicațiile sociale și chiar politice ale unei asemenea decizii au determinat Departamentul să evite a da curs propunerilor⁵⁷.

---

director, Dimitrie Lăzărescu. În aceeași lună, îl trimitea la Școala de măiestrie pentru a clarifica, „prin cercetare și confruntare”, statutul juridic al caselor școlii, incidentele reclamate de către profesori, numărul de cadre didactice și elevi (AN-Iași, CCIȘ, dosar 3/1849-1850, f. 24, 27-29 și 32-34).

⁵³ Războiul corespondenței dintre Departament și Sfatul Școlar devine vizibil mai ales în primăvara anului 1851, cu prilejul discuțiilor referitoare la recomandările date profesorilor la examinarea și premiarea elevilor (*ibidem*, dosar 4/1850-1851, „Adresele Departamentului Bisericesc către Comitetul scolastic”, f. 18, 20 și 22).

⁵⁴ *Ibidem*, dosar 3/1849-1850, f. 37.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 36.

⁵⁶ Raportul lui Gh. Săulescu către Departament, cu nr. 53, din 21 aprilie 1851 (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 26).

⁵⁷ Adresa Departamentului către inspectorul general, cu nr. 1783, din 30 aprilie 1851 (*ibidem*, f. 27).

Gheorghe Săulescu nu s-a arătat descurajat de lipsa de fermitate, nici de spiritul de compromis ale superiorului ierarhic în problema școlilor private. La scurt timp, venea cu noi propuneri care urmăreau să combată problema absentismului elevilor din școlile Principatului. Evenimentele revoluționare din 1848-1849 generaseră haos și dezordine în viața școlastică a Moldovei, perturbând grav situația școlară. Elevii absentau în număr mare și refuzau să frecventeze unele discipline; drept consecință, notele obținute la examene erau foarte slabe. Petrache Cazimir a considerat, la momentul respectiv, că soluția stătea în supravegherea atentă a frecvenței tinerilor și înăsprirea măsurilor împotriva celor care lipseau exagerat și nejustificat de la ore. Drept urmare, hotăra ca cei care nu frecventau cursurile ordinare să fie îndepărtați din școală, cu interdicția de a urma cursurile extraordinare. Consecvent acestei idei, s-a arătat lipsit de înțelegere față de elevii de la școala publică din Bârlad, care, potrivit raportului redactat de comitetul de inspecție în martie 1851, au refuzat să mai între la orele de latină. Deși părinții elevilor insistaseră ca disciplina să fie scoasă din curriculum, motivând că fiii lor nu visau să devină medici sau farmaciști, Departamentul a rămas neclintit. A decis ca Sfatul Școlar să elaboreze o programă cu durata de doi ani, în care limba latină să se regăsească alături de disciplinele importante, chiar și în școlile reale⁵⁸.

Inspectorul Gheorghe Săulescu, deși adept al măsurilor ferme când venea vorba de disciplină, a sesizat, cu tactul pedagogic care îl caracteriza, că erau necesare și alte măsuri care să susțină progresul școlar. Astfel, la 10 mai 1851, a semnalat Departamentului că Sfatul Școlar dorea să discute prevederile referitoare la „disciplina școlastică”, deoarece, notează el, „s-a văzut că măsurile prescrise nu sunt de agiuns”. A propus chiar completarea regulamentului cu măsuri inspirate de „Institute Europiene”, dând de exemplu „casa de corecție” în care un „magistru corector (*maître d'arêt*)” ar fi fost de ajutor elevilor rămași în urmă, supraveghindu-i și ajutându-i să recupereze materia. Ideea a fost apreciată atunci la Departament, motiv pentru care, prin circulara cu nr. 95, din 5 iunie 1851, s-a comunicat profesorilor că urma să fie desemnat un magistru corector „carele dimineața de la 11 oare și până la 12½ și după masă, de la 4 până la 5 sau 6, să corepeteze școlerii ce nu vor fi învățat lecțiile zilei”⁵⁹.

În ceea ce privește colaborarea inspectorului general Săulescu cu Sfatul Școlar, lucrurile au stat adeseori sub semnul tensiunii și al disputelor. După votarea *Așezământului* de către Divan (15 iunie 1850), în așteptarea promulgării sale de către domnitor și a organizării de noi alegeri⁶⁰, Sfatul Școlar îmbrăcase o

⁵⁸ Adresa Departamentului către Sfatul Școlar, cu nr. 1372, din 26 martie 1851. Neadaptarea curriculei la realitățile specifice comunităților din ținuturi n-a făcut altceva decât să crească numărul de absențe ale elevilor școlii din Bârlad, după cum o demonstrează raportul Sfatului Școlar din 19 martie 1852, care solicita Departamentului să ia măsuri urgente în această privință (AN-Iași, CCIȘ, dosar 4/1850-1851, f. 10-11; idem, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 107 și 124).

⁵⁹ AN-Iași, MCIP Moldova 18/1850, f. 30-31, respectiv CCIȘ, dosar 10/1851-1852, f. 2.

⁶⁰ Conform articolului 106 din *Așezământ*, Sfatul Școlar era compus din inspectorul general, directorul Internatului, trei profesori aleși de către profesorii școlilor secundare și din profesorii facultăților (*Așezământ*, p. 38).

formă provizorie. Astfel, în 2 noiembrie 1850, Departamentul Învățăturilor Publice îi desemna, alături de Gheorghe Săulescu, pe profesorii Dimitrie Gusti, Dimitrie Stoica, Ludovic Jordan și Scarlat Fivegher⁶¹. George Sion, delegat din partea Departamentului, avea calitatea de președinte⁶². În această formulă, prima ședință a avut loc într-o sâmbătă, la 4 noiembrie 1850, „la șase oare de sară”, în cancelaria inspecției⁶³. Imediat după finalizarea regulamentului de funcționare a Sfatului Școlar (*Statutele Sfatului Școlar*)⁶⁴, Săulescu a ridicat anumite obiecții, sugerând modificarea unor articole (II, XI și XII), care priveau convocarea, organizarea, conducerea lucrărilor Sfatului, dar și traseul corespondenței. Rațiunile invocate de el trimiteau la natura practică a funcționării acestui organism care își desfășura activitatea în cancelaria inspecției. Deși schimbările propuse așezau direcția Sfatului sub controlul inspectorului general, au fost încuviințate de Grigore Cuza, care dispunea anexarea modificărilor la manuscrisul original⁶⁵.

Însă starea de provizorat a împiedicat buna desfășurare a Sfatului chiar de la bun început. Unii membri, precum Scarlat Fivegher, Dimitrie Gusti și George Sion, acuzau că ședințele aveau loc cu încălcarea *Statutelor* și chiar a *Așezământului*. În opinia lor, principalul vinovat de nerespectarea procedurilor privind convocarea membrilor Sfatului Școlar era chiar inspectorul general. În plus, atrăgeau atenția că deciziile luate fără întrunirea condițiilor legale trebuiau anulate⁶⁶. Pentru a pune capăt acestor dispute, la 17 martie 1851, Săulescu a solicitat Departamentului să decidă organizarea de noi alegeri, astfel încât Sfatul Școlar să se constituie conform prevederilor *Așezământului*. Tot el a propus ca, în lipsa reprezentanților facultăților (acestea nu fuseseră încă înființate), locurile să fie suplinite de profesorii secundari⁶⁷. Dar chiar și numărul dascălilor din învățământul secundar era incomplet, deoarece Școala de agronomie de trei ani, precum și școlile reale din Iași, Botoșani și Galați nu fuseseră încă înființate, din lipsa fondurilor. O soluție identificată de inspectorul general era aceea de a permite profesorilor din clasele primare să voteze, întrucât mulți dintre ei predau și la clasele gimnaziale⁶⁸.

⁶¹ La 2 noiembrie 1850, Departamentul trimitea adrese (nr. 4714-4718) profesorilor Săulescu, Fivegher, Jordan, Stoica și Gusti, prin care îi anunța că fac parte din Sfatul Școlar provizoriu, până la completarea claselor gimnaziale și a facultăților. În 7 noiembrie 1850, cei cinci membri proaspăt desemnați confirmau primirea ofisului Departamentului (adresa nr. 102) și îl asigurau de participarea regulată la ședințe (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 2-4).

⁶² Adresa cu nr. 4734, din 4 noiembrie 1850, către Sfatul Școlar, și adresa cu nr. 4735, din aceeași zi, către George Sion (*ibidem*, f. 3).

⁶³ Jurnalul nr. 1, din 4 noiembrie 1850 (AN-Iași, fond CCIȘ, dosar 4/1850-1851, f. 8).

⁶⁴ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 5; idem, CCIȘ, dosar 4/1850, f. 9.

⁶⁵ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 58.

⁶⁶ Scarlat Fivegher și Dimitrie Gusti au reproșat convocarea arbitrară a unor membri la ședința din 3 ianuarie 1851, de la care ei lipsiseră (adresa din 9 ianuarie 1851). Și George Sion, care îndeplinea funcția de președinte al Sfatului, semnalase același lucru în referatul din 5 ianuarie 1851 (*ibidem*, f. 11 și 13).

⁶⁷ Raportul inspectorului general către Departament, cu nr. 41, din 17 martie 1851 (*ibidem*, f. 14).

⁶⁸ Referatul inspectorului general către Departament, cu nr. 43, din 19 martie 1851 (*ibidem*, f. 18).

Propunerea lui Săulescu a avut câștig de cauză, așa că în 21 martie 1851 s-au organizat alegeri pentru completarea Sfatului Școlar, fiind aleși, cu majoritate de voturi, profesorii Gheorghe Vasiliu (matematică, 12 voturi), Dimitrie Stoica (latină, 14 voturi) și Dimitrie Pop (limba franceză, 11 voturi). Un singur membru mai lipsea, potrivit *Așezământului*, și anume directorul „Institutului internilor” (al Internatului Academiei), care nu fusese încă reînființat, fiind înlocuit temporar de către directorul Institutului de fete, profesorul Lăzărescu⁶⁹.

Ca membru al Sfatului Școlar, lui Săulescu i-au revenit numeroase îndatoriri suprapuse atribuțiilor de inspector general: proiectarea programelor școlare pentru învățătura primară și secundară, organizarea examenelor publice și a concursurilor pentru profesori, verificarea și avizarea listelor cu elevi stipendiști, eliberarea recomandărilor și atestatelor, selectarea și aprobarea manualelor școlare, precum și analizarea abaterilor grave ale elevilor și profesorilor. Cea mai presantă dintre acestea a fost „compunerea și prelucrarea cărților școlare” (art. 112), dar și a resurselor auxiliare⁷⁰. Pentru inspectorul Săulescu și pentru ceilalți membri ai Sfatului, activitatea implica o procedură cronofagă și, totodată, complicată: comunicarea permanentă cu profesorii și comitetele de inspecție ținută, identificarea școlilor care se confruntau cu lipsuri, centralizarea cărților școlare potrivite cu noua programă, încurajarea profesorilor de a participa la elaborarea manualelor, desemnarea comisiilor pentru verificarea manuscriselor și, în final, contractarea tipografiilor și monitorizarea publicării cărților⁷¹.

Așezământul prevedea ca școlarii să studieze după cărți aduse din Prusia și prelucrate în țară (art. 10). În acest context, un fost membru al Sfatului Școlar, profesorul de limba germană Scarlat Fivegher, anunța că pune la dispoziția Sfatului Școlar un număr de cărți, pe care pretindea că le-a adus de la Berlin, la cererea Departamentului. El susținea că plecarea în Prusia avusese drept scop cercetarea amănunțită a sistemului de învățături prusac, care se dorea a fi aplicat și în Moldova. Odată cu această informare, Fivegher solicita să i se restituie și contravaloarea cărților achiziționate. În aceste condiții, la 16 octombrie 1850, inspectorul general Săulescu ruga Departamentul să ceară profesorului prezen-

⁶⁹ La 19 martie 1851, profesorii școlilor din Iași erau convocați de către inspectorul general să se prezinte în cancelaria inspecției pentru a semna lista de alegători (circulara nr. 42). Din cei 23 de profesori trecuți în listă, au lipsit doar Metaxa, Stoica și Pelteni. Lista candidaților a numărat 11 persoane. În urma alegerilor se încheiau două jurnale, unul în care cei prezenți confirmau organizarea alegerilor, și celălalt prin care se recunoștea rezultatul final. Departamentul a confirmat numirea celor trei profesori, transmitându-le invitația de a se alătura Sfatului Școlar (adresele cu nr. 1283-1286, din 24 martie 1851; *ibidem*, f. 12, 15-16 și 19-25).

⁷⁰ AN-Iași, CCIȘ, dosar 4/1850-1851, f. 3, 6, 15 și 18; vezi și *Așezământ*, p. 39.

⁷¹ Bunăoară, în toamna lui 1849, Săulescu a fost însărcinat de către Departament cu distribuirea celor 150 de exemplare din abecedarul latin scris de profesorul Câmpeanu, donate chiar de autor. Și realizarea celor șase hărți (Planiglobul, Europa, Asia, Africa, America, Oceania), cu ajutorul litografilor Parteni și Miler, a presupus stabilirea de către Sfatul Școlar a modelelor potrivite pentru utilizarea lor la clasă (AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 15/1845, f. 20; idem, CCIȘ, dosar 4/1850-1851, f. 1-2 și 7; idem, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 10; idem, CCIȘ, dosar 8/1851, f. 2-4, 7 și 11).

tarea catalogului cu prețurile, dar și cărțile cumpărate, pentru ca acestea să fie cercetate („să se aleagă cele potrivite cu trebuința scolelor”) de o comisie a Sfatului Școlar. Urmând rezoluția Departamentului, în 20 octombrie 1850, profesorul Fivegher anunța că au sosit cărțile și alături totodată estimarea cheltuielilor (226,22 lei), care însumau contravaloarea cărților și indemnizația corespunzătoare deplasării făcute la Berlin. Apreciind că suma era mult prea mare, Sfatul Școlar a cerut profesorului să îi pună la dispoziție documentul care atesta că ar fi fost însărcinat de către Departament să cumpere acele cărți. Fivegher nu a putut face dovada acestei „misiuni”, pe motiv că documentul s-ar fi aflat la Departament, dar nici nu a putut prezenta factura. Situația părea anevoioasă, dacă nu chiar fără ieșire, așa că a fost nevoie de intervenția Departamentului, care a cerut pe un ton imperativ profesorului să pună la dispoziția comisiei documentele necesare⁷². Cu toate acestea, abia în 8 iunie 1851 comisia a reușit să își finalizeze raportul. Concluziile documentului erau categorice: cărțile școlastice aduse de Fivegher nu corespundeau programei școlilor din Moldova, iar așazișele statute ale școlilor, aduse de profesorul de limba germană, erau, de fapt, programe semestriale pentru examene. În plus, traducerea din limba germană a respectivelor cărți ar fi fost „o mare pedecă”, întrucât era greu de surprins spiritul în care erau redactate, pe lângă conținuturile științifice și metodice necunoscute profesorilor moldoveni. Cei doi membri ai comisiei (D. Pop și D. Stoica) sugerau că ar fi fost mai bine dacă s-ar achiziționa cărți în limba franceză, întrucât era cunoscută de mai mulți profesori moldoveni⁷³. Întrucât agenda Sfatului Școlar a fost abătută de o nouă dispută, iscată imediat după investirea lui Iosif Patriciu în calitate de director al Internatului Academiei, rezolvarea acestui caz a fost amânată. Abia după numirea provizorie a lui Patriciu în funcția de locotenent de inspector general, cazul a fost redeschis⁷⁴.

Renunțarea lui Gheorghe Săulescu la funcția de inspector general al școlilor s-a petrecut într-un context tensionat, cu o puternică încărcătură emoțională

⁷² Adresele Departamentului către Fivegher erau trimise în 24 mai 1851 (nr. 2283) și 28 mai 1853 (nr. 2336). Vezi AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 33 și 38.

⁷³ Raportul prezentat Sfatului Școlar de către profesorii Stoica și Pop a fost adus la cunoștința Departamentului, împreună cu lista cărților aduse de la Berlin (AN-Iași, CCIȘ, dosar 4/1850-1851, f. 30-31 și 33-34).

⁷⁴ Scarlat Fivegher a fost convocat în câteva rânduri la discuții pe acest subiect de către Iosif Patriciu. Prima convocare a fost stabilită în 3 decembrie 1851. Dar întâlnirea a tot fost amânată, pe motiv că era necesară prezența membrilor Sfatului Școlar și a referendumului Asachi. În final, profesorul Scarlat Fivegher a preferat să își dea demisia. La 6 octombrie 1852, adresa o cerere către Departament prin care reitera rugămintea de a i se elibera un act care să ateste durata și tipul serviciilor aduse Academiei din Iași. Totodată, dona Bibliotecii Academiei cele 465 de cărți ale sale, cerând în schimb ca numele său să însoțească secțiunea la care ar fi fost depozitate exemplarele respective. Și Gheorghe Săulescu a fost convocat pentru a clarifica chestiunea banilor încasați pentru cărțile respective (AN-Iași, CCIȘ, dosar 15/1852, „Acta lucrărilor Inspecției școalelor pe 1852”, f. 1; idem, MCIP Moldova, dosar 14/1836, „Demisiile profesorilor și pedagogilor”, f. 258-259; idem, CCIȘ, dosar 6/1851, „Raporturile inspecției generale 1851”, f. 8, 10 și 19).

pentru cel care, vreme de câteva decenii, dedicase școlii timpul și energia sa. Numirea ardeleanului Iosif Patriciu în calitate de director al Internatului Academiei (reînființat în toamna anului 1851) a impus, conform regulamentului școlastic, completarea componenței Sfatului Școlar⁷⁵. La scurt timp după împlinirea acestei formalități, la 10 octombrie 1851, doi dintre membrii Sfatului, profesorii Pop și Lazarini, solicitau ca inspectorului general să i se retragă funcția de secretar al Sfatului, care, în opinia lor, fusese deținută abuziv de acesta, cu urmări din cele mai grave pentru activitatea instituției. Alegerea noului membru s-a făcut în baza art. 116 din *Așezământ*, potrivit căruia calitatea de secretar trebuia deținută de unul dintre membri. Iosif Patriciu a întrunit majoritatea voturilor, fiind desemnat secretar. Deși absentase de la ședința în care avusese loc alegerea, câteva zile mai târziu, și directorul Institutului de fete, profesorul Lăzărescu, transmitea că dă votul său tot lui Patriciu⁷⁶.

Gheorghe Săulescu a fost neplăcut surprins și profund afectat de cele întâmplate. Considera că i se face o nedreptate, așa că a decis să își susțină punctul de vedere în fața Departamentului. În raportul trimis la 11 octombrie 1851 nu și-a putut ascunde dezamăgirea și supărarea pe care le resimțea. În primul rând, nu își explica ce anume îi determinase pe cei doi profesori să se coalizeze împotriva sa („din ce motiv nu știu au pretins a se lua această funcție de la mine și a se da directorului de Internat”). În al doilea rând, considera că și el avea dreptul de a deține această calitate, de vreme ce era membru al Sfatului Școlar. Cu profundă amărăciune constata că, deși avea cea mai mare vechime dintre toți („nu vreau a enumera anii serviciilor mele și a-i pune în comparație”), nimeni nu apreciasse acest lucru. În plus, invoca un așa zis document prin care Departamentul îl „onorase” cu funcția de secretar, atrăgând, în același timp, atenția asupra ilegalității comise de membrii Sfatului Școlar, care au pus Departamentul în fața faptului împlinit⁷⁷.

Situația era una fără precedent. Considerând că Sfatul Școlar își depășise competențele, Grigore Cuza a anulat temporar rezultatul alegerilor din 10 octombrie 1851, hotărând ca Gheorghe Săulescu să păstreze funcția de secretar până la clarificarea situației. Între timp, cerea Sfatului Școlar lămurire asupra modului în care funcționase până atunci. Și Secția I a fost solicitată să cerceteze arhiva, pentru a scoate la lumină documentele invocate de inspectorul general⁷⁸. În timp

⁷⁵ Constantin I. Andreescu, *op. cit.*, p. 135.

⁷⁶ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 42 și 45-46. În jurnalul din 13 octombrie 1851, profesorul Lăzărescu declara că, deși nu participase la alegerea secretarului, dorea să declare că dă votul său lui Iosif Patriciu, pentru ca Departamentul să înțeleagă că exista o voință majoritară în Sfatul Școlar pe acest subiect (*ibidem*, dosar 21/1851, „Acta jurnalelor Sfatului Școlar pe anul 1851-1852”, f. 33-34).

⁷⁷ Raportul inspectorului general Săulescu către Departament, cu nr. 203, din 11 octombrie 1851. Tot la 11 octombrie 1851, Departamentul era anunțat de Sfatul Școlar că procedase la alegerea unui nou secretar, prin referatul cu nr. 1, care nu era semnat și de Gheorghe Săulescu (*ibidem*, dosar 18/1850, f. 46; idem, CCIȘ, dosar 8/1851, f. 1).

⁷⁸ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 46-47.

ce membrii Sfatului Școlar se agățau de prevederile art. 116 din *Așezământ*, potrivit căruia secretarul trebuia ales și nu desemnat, lucru care nu se aplicase în cazul inspectorului general, angajații Secției I ajungeau la concluzia că Departamentul nu eliberase, de fapt, niciun ofis prin care Săulescu să fi fost numit în calitate de secretar⁷⁹. În aceste condiții, inspectorului general i s-a cerut să prezinte dovezile prin care ceruse anularea alegerilor secretarului Sfatului Școlar⁸⁰, lucru pe care Săulescu îl împlinea la 16 octombrie 1851, atunci când alătura în copie *Statutele Sfatului Școlar*, emise în 28 decembrie 1850, împreună cu modificările încuviințate chiar de către Departament. Tot acum atrăgea atenția asupra faptului că votul lui Lăzărescu era anulat *de facto* din două motive pe care le considerăm valide: nu fusese dat în cadrul ședinței și, în plus, directorul Institutului de fete nu mai deținea calitatea de membru al Sfatului după numirea directorului Internatului⁸¹.

Animozitatea stârnită între inspectorul general al școlilor și Sfatul Școlar a erodat rapid orice formă de comunicare și colaborare, situându-i pe poziții antagonice în chestiunile ce priveau instrucțiunea publică⁸². Spre dezamăgirea lui Săulescu, rezoluția Departamentului (18 octombrie 1851) tranșa problema în favoarea Sfatului Școlar. Directorul Internatului putea deține calitatea de secretar atâta vreme cât alegerea se făcuse cu respectarea art. 116 din *Așezământ* și cu majoritatea alegătorilor competenți⁸³. Chiar dacă se eliminase votul dat de Lăzărescu (acesta fiind obligat să părăsească Sfatul Școlar), rezultatul era mai mult decât evident, chiar și pentru Săulescu, de vreme ce Pop, Lazarini și Stoica se exprimaseră clar împotriva sa.

Cu sănătatea șubrezită, sătul de polemici și conflicte, Gheorghe Săulescu a preferat să își dea formal demisia din postul de inspector general al școlilor din

⁷⁹ Jurnalul 23 al Sfatului Școlar, din 15 octombrie 1851, și raportul Sfatului către Departament, nr. 23, din 16 octombrie 1851, semnat de Patriciu, Pop, Stoica, Lazarini și Lăzărescu. La punctul 2 al raportului se menționa că Săulescu îndeplinesc „arbitrar” această îndatorire, încălcând art. 116 din *Așezământ*. Precizăm că articolul invocat suna în felul următor: „În canțileria scoalelor, Sfatul va avea deosebit registru și arhiva sa. În timpul șanțelor sale el va avea secretariu ales din sinul său, și scriitoriu de la Departament” (AN-Iași, CCIȘ, dosar 8/1851, f. 9; idem, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 54; vezi și *Așezământul*, p. 40).

⁸⁰ AN-Iași, MCIP Moldova, dosar 18/1850, f. 47-48.

⁸¹ Raportul inspectorului general Săulescu către Departament, nr. 208, din 16 octombrie 1851 (*ibidem*, f. 56-58).

⁸² În referatul către Departament, cu nr. 205, din 15 octombrie 1851, Gheorghe Săulescu adusese la cunoștința Departamentului că nu împărtășea opinia celorlalți membri ai Sfatului, care doreau reducerea învățământului primar. Își susținea punctul de vedere apelând la prevederile regulamentului școlastic (*Așezământul* prevedea ca învățătura primară să se întindă pe patru ani), la modelul oferit de alte state europene, precum Germania („în toate staturile bine organizate s-a dat o dezvoltare mai mare”), și la experiența anilor anteriori, când se demonstrase că doar trei ani de școală primară nu erau suficienți pentru tinerii care ar fi îmbrățișat profesii importante în comerț, industrie, economie și administrație. Argumentele sale au fost în măsură a convinge Departamentul să ceară Sfatului Școlar să renunțe la această inițiativă (*ibidem*, f. 51-53).

⁸³ Rezoluțiile comunicate lui Săulescu (nr. 5028) și Sfatului Școlar (5022), din 18 octombrie 1851 (*ibidem*, f. 55 și 57).

Moldova, la 14 noiembrie 1851. În realitate, încetase a mai semna rapoartele Inspecției școlilor încă din 22 octombrie 1851⁸⁴. De această dată, Grigore Cuza nu a încercat să-l mai convingă să renunțe la demisie. Dimpotrivă, în rezoluția pusă pe document preciza că „se găsește silit a primi demisia”, mulțumindu-i deopotrivă pentru cei 26 de ani puși în slujba școlilor naționale⁸⁵. Interesant este că Departamentul nu s-a grăbit să numească pe altcineva în locul său, preferând să mențină o stare de provizorat până la sosirea lui August Treboniu Laurian, timp în care Iosif Patriciu a fost însărcinat să preia îndatoririle postului de locotenent de inspector general⁸⁶.

Gheorghe Săulescu a revenit ocazional în viața școlastică a Moldovei. În ianuarie 1854, noul director al Departamentului, Nicolae Istrati, îi solicita ajutorul, chemându-l să facă parte, alături de Gheorghe Asachi și Vladimir Suhopan, din comisia înființată pentru cercetarea stării Seminarului. Nu a rezistat prea mult în această misiune din cauza tensiunilor escaladate între Suhopan și Scriban, motiv pentru care prefera să se retragă în aceeași lună⁸⁷. Printre ultimele sale apariții publice se numără participarea la examenele publice de vară la școala din Huși (1856), însărcinare pe care a primit-o de la Gheorghe Asachi, după ce acesta preluase conducerea Departamentului⁸⁸. După acest moment, s-a retras definitiv pe proprietățile familiei din ținutul Fălciului, acolo unde avea să-și găsească peste puțin timp și locul de veci⁸⁹.

La 6 septembrie 1864 s-a stins din viață Gheorghe Săulescu, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Gheorghe Asachi, alături de care construise, aproape din nimic, învățământul public din Moldova. Cuvintele scrise în onoarea profesorului Gheorghe Săulescu de către fostul referendar trădau prețuirea pe care o purtase aceluia care își pusese întreaga viață în slujba școlii: „Deși clopotele Iașilor n-au sunat și stindardurile n-au fluturat pe Academie, Săulescu nu poate fi uitat”⁹⁰.

---

⁸⁴ Raportul cu nr. 210, din 22 octombrie 1850, trimis de Inspeția școlilor către Departament, în chestiunea lipsurilor cu care se confruntau elevii la ora profesorului de elină, Metaxa, era semnat de Patriciu. La 29 octombrie 1851, tot el semna raportul Inspecției școlilor cu nr. 211 (*ibidem*, f. 59 și 67).

⁸⁵ Cererea de demisie a lui Săulescu era înregistrată la Departament cu nr. 5190, în aceeași zi (*ibidem*, dosar 14/1836, f. 216).

⁸⁶ *Ibidem*, dosar 15/1845.

⁸⁷ V. A. Urechia, *op. cit.*, volumul III, București, Imprimeria Statului, 1894, p. 108.

⁸⁸ „Gazeta de Moldavia”, anul XXVII, nr. 48, 18 iunie 1856, p. 189.

⁸⁹ N. C. Enescu, *op. cit.*, p. 22.

⁹⁰ Cuvintele lui Asachi erau publicate în *Calendarul pentru români și almanahul de învățatură și petrecere* din 1865 (*ibidem*).

Gheorghe Săulescu as General Inspector of Schools in Moldavia (1849-1851)
(Abstract)

Keywords: Gheorghe Săulescu, Moldavia, Iași, inspection of schools, education.

This article discusses the contribution of Gheorghe Săulescu to the organization and supervision of education in Moldavia in his position as general inspector of schools during 1849-1851. The transformed political life of Moldavia after the accession of Grigore Alexandru Ghica, the abolition of the Supervisory Board (*Epitropie*) and the resignation of Gheorghe Asachi led to the appointment of Gheorghe Săulescu as inspector of schools on September 19, 1849. His vast teaching experience, balanced approach, and constant communication with the teachers helped him manage the schools successfully. Some of the challenges he faced during his mandate included: the renovation of schools, the organisation of public exams, the allocation of teaching resources, absenteeism and the misbehaviour of students, the anarchy within private schools, the handling of school records and the effective communication with the schools, both in the capital and in the county. However, his fragile health, the lack of support by the Department of Culture and Public Instruction, and his disagreements with the members in the School Council made Gheorghe Săulescu resign from his position on November 14, 1851. The position was temporarily filled by Iosif Patriciu, until the arrival in Iași of the new general inspector of schools, August Treboniu Laurian.